

Seto Kongressi Vanõbidõ Kogo kuuholõk

18.01.2019

Kohal olli: Hõrna Aare, Raudoja Ahto, Vabarna Jane, Hõrna Rieka, Kala Ingrid, Nassari Elvi, Saarõ Vello, Huik Annabel

Külälisõ: Adamsi Jüri, Sibula Priit, Timmo Margus, Sarve Õie, Orav Kairi, Tullus Kaja

Päivakõrd:

1. Adamsi Jüri ettekannõ Seto ja Eesti suhteist
2. Kuuholõkil tõstetu asja
 - 2.1. Setomaa arõnguprogrammi nõvvukokko liikmidõ valimine
 - 2.2. Setomaa edendüsfondi komisjoni volinigu valimine
 - 2.3. Tiidäandmisõ ja tervtuse

Kuuholõki käük:

Adamsi Jüri ettekannõ Seto ja Eesti suhteist (slaidi omma protokollu manu pant)

- Kaks olulist sündmust Setomaa ajaloo - Seto Kongress ning ühise valla moodustamine.
- Esimene ettekanne augustis 2018: Seto keele ja rahva tulevikuväljavaated. Tõdemised:
 - Seto rahvas on olemas. Pole palju, pole vähe, 10 tuhande ja 20 tuhande vahel. Praegu suurem osa elab väljaspool Setomaad. Soovitus: võimalikult paljudel tagasi asuda.
 - Seto keele oskamine ja kasutamine väheneb. Soovitus: teadlik edasiandmine. Varsti pole neid, kes on emakeelena hakanud rääkima, vaid on õppinud hiljem. Kui umbes 100 lapsele õpetatakse selgeks, on võimalik sama keele säilimise variant nagu juutidel.
- Tänapäevane ettekanne: Setomaa Eesti teadvuses ja kultuuris. Tuleb eristada kahte asja: alati on mingi territooriumi osa, kus on teatud, et setod on olemas ja on nendega suhelnud, suur hulk seto sõpru pärit sellest piirkonnast (Hindrik Prants). Neid ettekanne ei puuduta. Tänapäevased punktid
 - kuidas eestlased laiemalt avastasid, et setod on olemas, kuidas setod omaks võeti;
 - kuidas setod Eesti avastasid ja hakkasid sulanduma Eesti rahva hulka;
 - Praegused suhted
 - edasiste arengute võimalikud variandid

Setode avastamise ja omaksvõtmise lugu

- Teaduslik faas ca 1835-1905.
 - Kreutzwald asus 1833 Võrru, huvitus rahvalalulust, liikus arstina palju ringi, kuni Pihkvani. Avastas, et setod on eestlaste sarnased. Kreutzwald (1803 – 1882) + teised estofiilid. Maailma teadlaskond sai setodest teada, Eesti aktivistid mitte.

- Jakob Hurt (1839 – 1907) – Setumaal 1884, 1886, 1902, 1903. Ametlikult nimetati setosid Pihkvamaa eestlasteks, Hurt kasutab ka nimetust seto. *Über die pleskauer Esten oder die sogenannten setukesen* (1904); *Setukeste elukohad ja arv* (1904); *Setukeste laulud* (1904 – 1907). Hurda avaldatud kaart annab teadmise, et asuala idapiir jookseb Irboska linnamäelt põhja, ida pool pole seto külasid.
- Rahvusideoloogiline faas (1905-1920) ja praktilise ühinemise algus (alates ca 1880?)
 - 19. saj viimasel veerandil tohtu eestlaste väljarändamine. Kõige lihtsam oli osta lähedale. Sellest peale tuleb teine eestikeelne seltskond siia piirkonda.
 - Tuldi siia koolidesse ja pärast viidi eestlaste teadvusse. Petseris oli kool, kus andekad said õppida tasuta (August Rei...), Pihkva maamõõdu kool.
 - Raamatud laiale lugejaskonnale: Karl Usstaw *Pihkva eestlased* (1908); Willem Buck *Petseri eestlased* (1909)
 - Hindrik Prants (1858 – 1932), rahvusluse ideoloog, kehtestas teooria, et setu keel sama, mis võru keel, teistsuguse ajalooa. Eesti rahva kahe osa taasühinemine, setode käsitlemine eestlaste osana.
- Setod Eesti riigi koosseisus (alates 1920)
 - Perekonnanimede panemine
 - Uued vallad
 - Eestikeelne koolivõrk Setomaal
 - Maareform (kruntimine)
 - Kõige olulisem raamat *Setumaa. Eesti maateaduslik, tulunduslik ja ajalooline kirjeldus III*. (1928)
 - Enne II maailmasõda oli suhtumine setodesse valdavalt alaväärstav, tõrjuv, võõrastav, ehkki neist midagi ei teatud. See mõjutas ka setod enesehinnangut. Kes mujale asusid, varjasid enda päritolu.
- Pärast II maailmasõda setod vajusid unustusse, tedmisi ja informatsiooni ei olnud. Nõukogude aja koolihariduses puudus vihje Setomaale ja setodele. Tuli ise avastada, et on olemas setod. Lõunaeesis Petseri kloostri teati (ekskursioonid)

Eesti ja eestlased setode teadvuses

- Setod ei teadnud Eestist palju enne Vabadussõda. Ei arvanud hästi - teiseusulised.
- Vabadussõja ajal suhete soojenemine (väeosad korteris).
- 20 aasta jooksul setode teadvuses – kiire kultuurimurrang, moderniseerumine. Ühe põlvkonna vältel omandati eesti keel, koolides eestikeelne õpe, kirjakeel, kadus kirjaoskamatus. Omandati eesti keeles kõrgharidus. Maareform (talud saadi krunti). Eesti koolisüsteem (kirjaoskamatus kadunud). Pandi perenimed. Eesti kaudu mindi maailma.
- Kuni EV iseseisvuse lõpuni, ei tundnud end eestlasena (ei meeldinud võim, Eestimaa, ei oldud kindel, et ollakse õige riigi küljes).
- Pöörde suhtumises Eestisse ja eestlastesse põhjustasid II maailmasõja sündmused (Eesti riigi häving, Petserimaa jaotamine, kodumaalt pagemine, mujale Eestisse asumine, kolhoosimajanduses ellujäämine). Arusaamine, et setodel pole tagasiteed

Vene kultuuririfuumi. Otsus hakata eestlasteks, solidariseerumine Eesti rahvuspoliitiliste suhtumiste ja ideaalidega. Keeleline murrang – kirjakeele täielik selgekssaamine, eestikeelse raadio ja tv mõjuvälja jäämine.

Olukord

- Mõlemapoolse negatiivne suhtumine kadunud. Setodel pole enam alaväärsuskompleksi. Pärast iseseisvuse taastamist kiire tõus Eesti kultuuri osades: lokaalkultuur, etnokultuur, laul.
- Aktsepteeritakse eestlastena. Eestlaste hulgas ka murrang. Setod populaarsed, etnograafiline kultuur võtnud omaks. Vatastikuste suhete probleem praktiliselt kadunud.
- Setomaa eesti hariduses
 - Praegusel iseseisvusajal hea valik materjale Setomaa kohta, kuid see seisab eraldi ega kajastu Eesti ajalugu ja maad kajastavates materjalides. Ajalooõpetuses lüngad, kui vaadeldaval ajal Setomaa olud erinesid muu Eestimaa oludest. Eesmärk võiks olla: Setomaa ja setod tuua sisse kõigisse õpikuisse jt harivatesse tekstidesse. Kui Setomaa on E osa ja setod eestlaste osa, siis peaks ta olema Eesti ajaloo käsitluses. Luua selle eesmärgi saavutamiseks eraldiseisev tegutsemis-mehhanism.
 - Raamatukogudes pole leitav Setomaa eraldi. Kirjandus paigutatud maakondade alla. Setomaa kohta raamatud leitavad Põlvamaa (ja Võrumaa)
 - Suhtumine pole negatiivne, on neutraalne või positiivne – koolihariduses teadmisi Setomaa ja setode kohta pea sama vähe, kui nõukogu-ajal. Uued põlvkonnad kuulnud raadios setodest – sellega ei kaasne reaalseid teadmisi.
 - Usaldusväärset teadmist Setomaa ja setode kohta vähenemas. Oht tulevikule selles, et kui setod esitavad oma poliitilisi või majandussoove, on kahtlus, et noorem põlvkond neid toetaks.
- Setod on maarahvas olnud. Nimi tekkinud naabrite poolse nimetamise kaudu. Tuntud alaväärsena, pilkenimi võetud omaks, see saanud armsaks, kasutatakse uhkusega (nagu mulk saadud lätlastelt).

Arengud

- Seto tausta varjamine kadunud, alaväärsustunne asendunud uhkustundega,
- Raskused eesti rahvuse teooriaga. Räägime eesti rahvast, seto rahvast. Enamik maailmas kasutatavatest „nation“ mõiste variantidest lähtub roiigist ja võimust, mitte etnilisest kuuluvusest. Eestikeelsed rahvas/rahvus lähtuvad inimestest, „suguharust“, asustusest. Suhtumine, et on ainult üks natsioon, mille sees ei saa olla teisi on enesetapjalik. Natsiooni sees ei saa olla teisi, aga rahva/rahvuse sees saab. Ei peaks seda vaidlust pidama, kas seto kuulub/ei kuulu eestlaste hulka. Saab olla eestlane ja seto. Vajalik muudatus mõtlemises. Eesti rahva mõiste laiemalt võiks hõlmata ka liivi ja vadja rahvaid ja keeli.

- Setod peaks suhtuma muusse Eesti rahvasse kui peamisse abiväkke, kõusse, mida peab oskama kasutada. Eesti rahvas peaks olema setode peamine jõud. Ülejäänud Eesti vastuseisu korral on seto ettevõtmised raskesti teostatavad. Isolatsioon pole mõeldav.
- Poliitilistes küsimustes selge nägemuse puudumine. Üks asi, mis segane – suhtumine Ida-Petserimaasse (osa Setomaad ära lõigatud ja jäänud VF koosseisu). Eesti iseseisvuse taastamise käigus prevaleeris nende probleemide ignoreerimine. Eesti ühiskonnas puudub selgus, kuidas suhtuda. Peamine valik kahe variandi vahel:
 - Jah, kunagi me elasime seal, vaja käia kalmudel, näha elukohti;
 - Jah, kunagi me elasime seal, meil on õigus sellele maale ja võimaluse tekkimisel tahame seda tagasi saada. Osalt õiguslik, osalt tülinoriv suhtumine (nii Venemaa kui Eesti poliitika põhiliini ja välisministeeriumi harjumustega). Õiguslikult - riikide piire võib muuta, riigid võivad varalistest väärtustest loobuda, kuid ei ole õigus loobuda oma kodanike õigustest. Võib öelda, et see suhtumine on ebarealistlik, kuid mitte, et ebaõiglane. Nõudeõigus (kui kunagi kasvõi mõni ruutmeeter tuleb tagasi E võimu alla – kas saab Eesti riigi omandiks või tekib endistel omanikel õigus küsida) peab püsima kasvõi tuhat aastat. Raske on vaielda juriidilist vaidlust, kui öeldakse, et setod pole huvitatud. Kui eesti rahvas on ja tema arusaamises püsib, et temalt on röövitud, siis need õigused elavad. Jääb krooniliseks valuks.
 - Kui seto rahvas on muutunud ajaloo subjektiks, tuleb sellena käituda. Peab andma oma seisukoha. Eesti üldine moraalne suhtumine saab olla vaid kooskõlas setode vaimse valikuga. See ei ole lähiaastate küsimus.

Toimus mõttevahetus.

- Margus: Seto Kongress om võtnu otsuse ida-Petserimaa suhten.
- Aare: Ida-Petserimaal setosid om, omma mi kerigu ja surnuaia. Mi tii kõik, õt hoita ja suurõnda, luvva sidemid. Toomi ka vinnekeelidse seto ni vinlaisist põlisrahva hindä poolõlõ. Hoiami nii, õt ku võimalus tulõ, saami tagasi. Maarapääväl omma seto pildil, Vinne piirivalvõ tiid setosid, kuningriiki.

Setomaa arõnguprogrammi nõvvukokko liikmidõ valimine

Hõrna Aarõ pallõl säädi üles kandidaatõ Setomaa arõnguprogrammi nõvvokogo liikmest ni asõndusliikmest.

Tull ettepanõk nimmada Hõrna Aare põhiliikmõst ni Leima Aarne asõndusliikmõst.

SKVK liikmeist 7 oll puult, vasta olõ-s keäki, 1 oll saisukotussõlda.

Otsus: Tetä maaeluministrilõ ettepanek panda Setomaa arõnguprogrammi SKVK kotuse pääle liikmõst Hõrna Aare ni asõndusliikmõst Leima Aarne.

Setomaa edendüsfondi komisjoni volinigu valimine

Tull ettepaneõk valli Setomaa edendüsfondi SKVK volinigust Hõrna Rieka vai Kala Ingrid vai Huik Annabel.

Kala Ingrid ni Huik Annabel võti hinnäst kandidaadist maaha.

Hääletadi Hõrna Rieka saatmist Setomaa edendusfondi volinigust SKVK puult.

7 oll puult, vasta ja saiskusotussõlda keäki olõ-s.

SKVK esindäjäst Setomaa Edendusfondi komisjoni.

Tiidäandmisõ ja tervtuse

- Hõrna Aare sellet, õt 31. Jaanuaril om valitsuskabineti nõvvupidämisele Setomaa teema, kohale läävä Kudre Raul ja Timmo Margus..
- Hõrna Aare sellet, õt Parts Triin om tennü välisministeeriumilõ ettepanõki massulda viisade hulka arvada koguduisi ja mattussidõ pääl käümine.
- Hõrna Aare and tiidä, õt Petseri koolih tulõ vilistlaisi kokkosaaminõ 2 veebruaril ni ammõtlik 100 aasta pidämine 9. Veebruaril. Luudu side Tartu Ülikooli juhtkonnaga. 9.02 Petsei kooli juubelile, TÜ tutvustamine seto majan.
- Hõrna Aare kõnõl, õt plaanil om 23.04 Postimehe erileht (8 lk) Setomaa 100 aastat Eesti riigiga, käü matõrjali kokkosäädmoine, iist vidä Leima Evelin.
- Hõrna Aare tei ettepanõki, õt 17. veebruaril võinu olla Pääsukese filmi kaemine ja pido ERMih. Talna seto käüvä kokko, vaia nakata korjama ka Tarto ummi. Ka SKVK kuuholõk võinu olla 17. Veebruaril. Saia kokko ka Tarto rahvaga. ERM lubanu näüdädä kogusid. Seto päiv ERMih.
- Hõrna Aare and tiidä Petseri kooli kuuhtüsoovõst, mis 23.jaanurail tulõva jutust mi koolijuhtega.
- Hõrna Aare and tiidä, õt Petseri kloostrile om üle ant kuuhtüsoovi.
- Hõrna Rieka and üle soomõ-urgi vahtsõ kultuuripääliina tervuse Marimaalt.
- Hõrna Rieka kõnõl Sana projektist: Om 5 läänemeresoomõ piirkonna partnerit, Loode Oliver Põlisraavidõ keskus vidä iist; omma Karjala, Isuri, Seto, Saami. Mõtõ tekitä keelevõgustik Läänemeresõõmõ piirkonnah, üteh haarda ka Komi. Kaias kokkosaamisel eri asju, Obinitsah näütuses kiil ja süük; Jamburgih kiil ja loodus, Inarih Saami kiil turismih. Oll miniprojekte konkurss. 65 taotlust oll 10 tuhande eurole. Seto küük sai rahha (youtube – põlisrahvide keeleh retsepte näütämine) ja viil kolm projekti tull Setomaale. Tüüvihik, käsitüü Petseri poole pääl. Miniprojekti piät märtsist valmis saama. Projekt es lõpes maikuuh. Märtsih mintas vadjalaste ja vepslaisi manu.
- Hõrna Aare tulõt miilde, õt 2019 om põlisrahvidõ keele aastak, tulõ kõnõlda egäl puul kõgõ seto keeli.

Järgmine kuuholõk om 17.02.2019 Tartoh ERMih. Märtsih ja maikuuh SKVK kuuholõk

Protokolli sääd kokko Kaja Tullus